

لزوم توجه به ساحت های ششگانه تعلیم و تربیت در مدارس

زینب نعیمی عیسی لو

ساحت در لغت‌نامه فارسی معین به معنای خانه، درگاه و آستانه آمده است ولی مقصود از ساحت در حوزه تعلیم و تربیت، محدوده و دامنه‌ی خاصی است که مجموعه‌ای از رفتارها و فعالیت‌های تعلیم و تربیت در آن حوزه و دامنه قرار می‌گیرد. انسان موجودی دارای ابعاد و ساحت‌های مختلف است، از بینش‌ها، گرایش‌ها و توانایی‌های مختلف برخوردار است و با دیگر موجودات جهان ارتباط غایی دارد واز آن‌ها تأثیر می‌پذیرد و بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد.

هنگامی‌که از تعلیم و تربیت سخن می‌گوییم، درواقع از نوعی از قابلیت‌ها و ظرفیت‌هایی سخن می‌گوییم که در ابعاد مختلف روح و بدن انسان قرار دارند و انسان برای رسیدن به کمال مطلوب خود نیازمند آن است که با یاری دیگران آن‌ها را به فعلیت برساند یا آن‌ها را تصحیح، تعدیل، تقویت و هدایت کند.

بنابراین تعلیم و تربیت دارای حوزه‌های مختلفی است، حوزه‌هایی که در آن نیازهای مشترک هم‌عرض انسان‌ها قرار گرفته است اصطلاح (ساحت‌های تربیتی) به کار گرفته می‌شود. ساحت‌های شش‌گانه در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش عبارت هستند از (مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش):

۱- ساحت تربیتی اعتقادی، عبادی و اخلاقی

- پذیرش آزادانه و آگاهانه دین اسلام

- تلاش مداوم جهت ارتقای ابعاد معنوی وجودی خویش و دیگران از طریق برقراری ارتباط با خداوند (عبادت و تقید به احکام دینی) و دعوت سایرین به دین‌داری و اخلاق‌مداری

- خودشناسی و دیگرشناسی برای پاسخ‌گویی مسئولانه به نیازها، محدودیت‌ها و پیشرفت ظرفیت‌های وجودی خویش و دیگران.

- تلاش پیوسته برای حضور مؤثر و سازنده دین و اخلاق در تمام ابعاد فردی و اجتماعی

۲- ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای

- تدبیر امر معاش و زندگی اقتصادی با درک موقعیت اقتصادی خود و جامعه و تلاش برای بهبود پیوسته آن

- درک و فهم مسائل اقتصادی خود و جامعه (در زمینه تاریخی، فرهنگی و اجتماعی)

- تلاش فردی و جمعی برای تحقق غنا، کفاف، عمران، رشد و استقلال اقتصادی، حفظ و پیشرفت ثروت ملی، افزایش بهره‌وری، تأمین رفاه عمومی و بسط عدالت اقتصادی و شناسایی عوامل فقر، فساد و تبعیض و تلاش

جهت مقابله با آنها در سطح ملی و جهانی در جهت تشکیل جامعه صالح و پیشرفت مداوم آن، بر اساس نظام معیار اسلامی.

۳- ساخت تربیت علمی و فناوری

- شناخت و بهره‌گیری از نتایج تجارب متراکم بشری در حوزه علم و فناوری بر اساس نظام معیار اسلامی
- بهره‌گیری و ارزیابی از یافته‌های علمی و فناورانه و ایجاد خلاقیت و نوآوری در آنها جهت کشف صورت‌های جدید واقعیت یا خلق روش‌ها و ابزارهای نوین برای وصول به اهداف متعالی در چهارچوب نظام معیار اسلامی
- برنامه‌ریزی و اجرای آگاهانه فعالیت‌های علمی پژوهشی برای دست‌یابی خود و جامعه به آینده مطلوب بر مبنای نظام معیار اسلامی
- برقراری ارتباط سازنده با طبیعت از طریق شناخت و استفاده از طبیعت باهدف تکریم، تسخیر، آبادانی و آموختن از آن برای ایفای نقش سازنده در فعالیت‌های علمی در سطح

۴- ساخت تربیت اجتماعی و سیاسی

- بازشناسی، حفظ و اصلاح آداب، رسوم، هنجارها و ارزش‌های جامعه در پرتو نظام معیار اسلامی؛
- درك مناسب موقعیت اجتماعی و سیاسی خود و جامعه و مواجهه خردمندانه یا تحولات اجتماعی و سیاسی بر اساس نظام معیار اسلامی
- توسعه آزادی و مرتبه وجودی خویش و دیگران در پرتو درك و اصلاح موقعیت اجتماعی خود و دیگران (اعضای خانواده، خویشاوندان، دوستان، همسایگان، همکاران و همشهریان و هم‌وطنان و ...)
- برقراری رابطه سازنده و مناسب با ایشان بر اساس نظام معیار اسلامی و کسب صفاتی جمعی نظیر احسان، مهرورزی، انصاف، خیرخواهی، بردباری، وفاق، همدلی و مسالمت‌جویی
- آمادگی جهت تشکیل خانواده و حفظ و تداوم آن به‌مثابه مهم‌ترین نهاد تحقق‌بخش جامعه صالح بر اساس ارزش‌های نظام معیار اسلامی
- تعامل شایسته با نهاد دولت و سایر نهادهای مدنی و سیاسی و کسب شایستگی‌هایی نظیر رعایت قانون، مسئولیت‌پذیری، مشارکت اجتماعی و سیاسی و پاسداشت ارزش‌های اجتماعی در جهت شکل‌گیری جامعه صالح و پیشرفت مداوم آن بر اساس نظام معیار اسلامی؛
- بازشناسی فرهنگ و تمدن اسلامی
- مشارکت جمعی مؤثر در حیات اجتماعی و سیاسی با رعایت اصول حق-طلبی، حفظ کرامت و عزت، ظلم‌ستیزی، عدالت‌خواهی.

۵- ساحت تربیت زیستی و بدنی

- درك ویژگی‌های زیستی خود و پاسخ-گویی مسئولانه به نیازهای جسمی و روانی خویش
- تلاش پیوسته جهت حفظ و ارتقای سلامت و بهداشت جسمی و روانی خود و دیگران بر اساس نظام معیار اسلامی؛
- بصیرت نسبت به سبك زندگی انتخاب شده و ارزیابی پیامدهای آن درباره خود، جامعه و طبیعت بر اساس نظام معیار اسلامی؛
- تلاش فردی و جمعی برای حفظ و ارتقای سلامت و ایمنی افراد جامعه در سطح محلی، ملی و جهانی براسای نظام معیار اسلامی؛
- کوشش مداوم فردی و جمعی برای حفاظت از محیط‌زیست و احترام به طبیعت بر اساس نظام معیار اسلامی؛

۶- ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری

- درك معنای پدیده‌ها و هدف رویدادهای طبیعت / هستی برای دست-یابی به درك کلی از جهان هستی و جایگاه خویش در آن بر اساس نظام معیار اسلامی؛
- رمزگشایی و رمزگردانی از پدیده‌های آشکار و پنهان طبیعت / هستی و ابراز آن به زبان هنری؛
- درك زیبایی‌های جهان و آفرینش به‌منزله مظاهر جمال و کمال الهی و ارتقای ذائقه زیباشناسانه خود؛
- بهره‌گیری از قدرت تخیل خود در خلق آثار هنری باهدف حفظ تعالی میراث هنری در سطح ملی و جهانی.

تربیت:

انسان‌ها برای تحقق زندگی سعادتمند و همراه آسایش و آرامش و به دور از عوامل آسیب‌زا به‌طورکلی برای رسیدن به حیات طیبه به طراحی نهادهای گوناگونی متوسل می‌شوند که هر يك از آن‌ها پایه‌ی لازم را از بنای اجتماع انسانی تشکیل می‌دهند، اما نقش تربیت در دست‌یابی آگاهانه و آزادانه انسان به هستی متعالی و جاودانه و نیل به حیات طیبه بسیار مهم و اساسی می‌باشد.

حیات طیبه، وضع مطلوب زندگی انسانی در همه‌ی ابعاد و مراتب و مفهومی پیکارچه ولی و دارای دو بعد فردی و اجتماعی است. یکی از ویژگی‌های مهم حیات طیبه، توازن و اعتدال در ابعاد مختلف هستی‌طوری که فرد علاوه بر شکوفایی فطرت الهی به رشد همه‌جانبه استعدادهای طبیعی و تنظیم متعادل عواطف و تمایل خود بر مبنای نظام معیار اسلامی و به دور از هرگونه افراط و تفریط می‌پردازد.

بنابراین می‌توان تعریف جامعی از تربیت ارائه نمود:

((تربیت عبارت است از فرآیند تعاملی زمینه‌ساز تکوین و تعالی پیوسته هویت متربیان، به صورتی یکپارچه و مبتنی بر نظام معیار اسلامی، به‌منظور هدایت ایشان در مسیر آماده شدن جهت تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه‌ی ابعاد.))

براساس ساحت‌های تعلیم و تربیت و تعریف اخیر از تعلیم و تربیت، اهداف ساحت‌های مختلف تعلیم و تربیت در دوره اول و دوم ابتدایی در جداول ذیل آورده شده است.

ساحت تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی

دوره اول

۱- با صفات مهربانی، بخشندگی، دانایی و توانایی خداوند آشنا شود و احساس اطمینان و آرامش حاصل از آن را ابراز نماید. ۲- با شناخت روش زندگی و آموزه‌های اخلاقی پیشوایان دینی (آداب و رفتار فردی و اجتماعی، راستگویی، نظم و پشتکار)، تأثیر آن را در رفتار خود نشان دهد. ۳- با قرائت صحیح نماز و آیات آسان قرآن، آموخته‌های قرآنی خود را در زندگی به کار گیرد.

دوره دوم

۱- با درک مفهوم اولیه هر یک از اصول دین، پذیرش و احساس تعلق خاطر خود نسبت به آن را نشان دهد. ۲- با مطالعه روش زندگی و آموزه‌های اخلاقی پیشوایان دینی (عزت نفس، تکریم والدین، احترام به طبیعت و دیگران، وفای به عهد) و شناخت احکام مورد نیاز، الگوهایی را برای عمل صالح شناسایی کند و در زندگی به کار گیرد. ۳- با قرائت صحیح و روان، درک مفاهیم عینی و انس با قرآن کریم، آموزه‌های آن را در زندگی به کار گیرد. ساحت تعلیم و تربیت زیبایی‌شناسی و هنری

دوره اول

۱- با مشاهده اشیاء اطراف، پدیده‌های طبیعی، فرهنگی و هنری ساده، دریافت حسی خود و لذت حاصل از آن را به زبان هنر ابراز کند. ۲- با تغییر سازنده در محیط و اشیاء اطراف، قدرت تخیل، تجسم و خلاقیت خود را پرورش دهد.

دوره دوم

۱- با شناسایی و درک اهمیت عناصر زیبایی-سازدر پیرامون خود، فضای خویش را بهبود بخشد. ۲- با خلق یک اثر هنری با استفاده از معیارهای زیبایی-شناسی، قدرت تخیل، تجسم و ایده-پردازی خود را تقویت کند. ۳- با شناخت اصول اولیه زیبا-شناسی، یک پدیده طبیعی یا اثر هنری را بررسی و چگونگی تأثیر آن را بر خود توصیف کند. ساحت تعلیم و تربیت زیستی و بدنی

دوره اول

۱- با شناسایی ویژگی-ها و توانمندی-های جسمی- حرکتی خود، رفتارهای متناسب با آن را برای حفظ شادابی، ارتقای سطح سلامت و توانایی-های بدنی خویش به عنوان امانت الهی انجام دهد. ۲- با کسب آگاهی نسبت به محیط زیست، تأثیر عملکرد خود بر محیط زندگی را بررسی کند و نتایج آن را به کار گیرد.

دوره دوم

۱- با شناسایی ویژگی-ها، نیازها و توانمندی-های جسمی - حرکتی و روانی خود، الگوی رفتاری متناسب با موقعیت-های مختلف را انتخاب کند و سط سلامت و شادابی خود را ارتقاء دهد. ۲- با مشارکت در طرح-ها و برنامه-های بهداشت، سلامت، تفریحات سالم تربیت بدنی و فعالیت-های ورزشی، تأثیرگذاری آن را بر سلامت خود و دیگران مورد بررسی قرار دهد. ۳- با شناسایی محیط زندگی خود، تأثیر الگوی رفتاری خویش بر محیط زیست به مثابه آیات الهی را تبیین کند و عملکرد خود را بهبود بخشد. ساحت تعلیم و تربیت علمی و فناورانه

دوره اول

۱- با بهره-گیری از مهارت-های پایه یادگیری، پدیده-های طبیعی و روابط ریاضی را مطالعه کند و یافته-های خود را با دیگران به اشتراك بگذارد. ۲- با کسب مهارت-های پایه فناوری، پرسشگری و خلاقیت، فرایند تولید يك محصول را تجربه کند.

دوره دوم

۱- با استفاده از مهارت-های کار عملی و تفکر، پدیده-های طبیعی (آیات الهی) و الگوها و روابط ریاضی را مطالعه کند و نتایج آن را برای حل مسائل روزمره بکار گیرد. ۲- با استفاده از مهارت-های کار با دیگران، ایده-ها و یافته-های حاصل از فعالیت-های علمی - پژوهشی (فردی و گروهی) را با دیگران به مشارکت بگذارد. ۳- با استفاده از یافته-های علمی و فناورانه و بهره-گیری از مهارت-های پایه فناوری، کالاها و وسایل مورد استفاده در زندگی روزمره را بررسی و ایده-هایی برای بهبود کیفیت و استفاده مسئولانه از منابع پیشنهاد کند. ساحت تعلیم و تربیت اجتماعی و سیاسی

دوره اول

۱- با ایفای نقش خود به عنوان عضوی از گروه (خانواده، دوستان، مدرسه)، احساس تعلق خود را نسبت به گروه با رفتار همدلانه، محترمانه و مشارکت جویانه نشان دهد. ۲- با رعایت نظم و قانون در روابط خانوادگی و اجتماعی (محیط زندگی و مدرسه) وظایف خود را در قبال دیگران انجام دهد. ۳- با شناخت خود به عنوان يك شهروند ایرانی، تعلق خاطر خود را نسبت به وطن و نمادهای آن نشان دهد.

دوره دوم

۱- با شناخت حقوق و مسئولیت-های خود در زندگی خانوادگی و اجتماعی و بکارگیری رفتار سازنده و مسالمت جویانه، از قوانین و مقررات به صورت آزادانه و سازنده پیروی کند. ۲- با شناخت تغییرات محیط

طبیعی و اجتماعی در گذر زمان، تأثیر آن را در زندگی خود تبیین کند. ۳- با کسب مهارت-های شهروندی، نقش-ها و وظایف خود را در قبال جامعه محلی با مشارکت در فعالیت-ها و برنامه-های زیست محیطی، فرهنگی، سیاسی اجتماعی انجام دهد. ساحت تعلیم و تربیت اقتصادی و حرفه-ای

دوره اول

۱- با درک مفاهیم پایه اقتصاد(فایده، هزینه، مصرف)، روش-های مصرف بهینه را در زندگی شخصی و خانوادگی به کار گیرد. ۲- با کسب مهارت-های ساده کارآفرینی، قدرت تخیل و خلاقیت خود را برای تولید يك محصول یا خدمت به کار گیرد.

دوره دوم

۱- با شناسایی مفاهیم عمومی اقتصاد(تولید، توزیع و مصرف) و درک نقش مسئولیت-پذیری و انضباط مالی در فعالیت-های اقتصادی، روش-هایی را برای حل مسائل ساده اقتصادی شناسایی کند و به کار گیرد. ۲- با کسب مهارت-های اصلی کارآفرینی، قدرت تخیل و خلاقیت خود را برای تولید يك محصول یا خدمت اجرا و نتایج آن را تحلیل کند. ۳- با درک مفاهیم اخلاق اقتصادی (کار و تلاش، رعایت حق الناس، نیکوکاری، امانتداری، پرهیز از اسراف و تبذیر)، رفتار خود در زندگی و ارتباط با دیگران را بر مبنای آن سازمان دهد و عمل کند.

ساحت تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی

ساحت تعلیم و تربیت زیبایی شناسی و هنری

ساحت تعلیم و تربیت زیستی و بدنی

دوره اول

۱- با صفات مهربانی، بخشندگی، دانایی و توانایی خداوند آشنا شود و احساس اطمینان و آرامش حاصل از آن را ابراز نماید. ۲- با شناخت روش زندگی و آموزه-های اخلاقی پیشوایان دینی (آداب و رفتار فردی و اجتماعی، راستگویی، نظم و پشتکار)، تأثیر آن را در رفتار خود نشان دهد. ۳- با قرائت صحیح نماز و آیات آسان قرآن، آموخته-های قرآنی خود را در زندگی به کار گیرد. ۱- با مشاهده اشیاء اطراف، پدیده-های طبیعی، فرهنگی و هنری ساده، دریافت حسی خود و لذت حاصل از آن را به زبان هنر ابراز کند. ۲- با تغییر سازنده در محیط و اشیاء اطراف، قدرت تخیل، تجسم و خلاقیت خود را پرورش دهد. ۱- با شناسایی ویژگی-ها و توانمندی-های جسمی- حرکتی خود، رفتارهای متناسب با آن را برای حفظ شادابی، ارتقای سطح سلامت و توانایی-های بدنی خویش به عنوان امانت الهی انجام دهد. ۲- با کسب آگاهی نسبت به محیط زیست، تأثیر عملکرد خود بر محیط زندگی را بررسی کند و نتایج آن را به کار گیرد.

دوره دوم

۱- با درك مفهوم اوليه هر يك از اصول دين، پذيرش و احساس تعلق خاطر خود نسبت به آن را نشان دهد. ۲- با مطالعه روش زندگی و آموزه-های اخلاقی پیشوایان دینی (عزت نفس، تکریم والدین، احترام به طبیعت و دیگران، وفای به عهد) و شناخت احکام مورد نیاز، الگوهایی را برای عمل صالح شناسایی کند و در زندگی به کار گیرد. ۳- با قرائت صحیح و روان، درك مفاهیم عینی و انس با قرآن کریم، آموزه-های آن را در زندگی به کار گیرد. ۱- با شناسایی و درك اهمیت عناصر زیبایی-سازدر پیرامون خود، فضای خویش را بهبود بخشد. ۲- با خلق يك اثر هنری با استفاده از معیارهای زیبایی-شناسی، قدرت تخیل، تجسم و ایده-پردازی خود را تقویت کند. ۳- با شناخت اصول اوليه زیبا-شناسی، يك پدیده طبیعی یا اثر هنری را بررسی و چگونگی تأثیر آن را بر خود توصیف کند. ۱- با شناسایی ویژگی-ها، نیازها و توانمندی-های جسمی - حرکتی و روانی خود، الگوی رفتاری متناسب با موقعیت-های مختلف را انتخاب کند و سط سلامت و شادابی خود را ارتقاء دهد. ۲- با مشارکت در طرح-ها و برنامه-های بهداشت، سلامت، تفریحات سالم تربیت بدنی و فعالیت-های ورزشی، تأثیرگذاری آن را بر سلامت خود و دیگران مورد بررسی قرار دهد. ۳- با شناسایی محیط زندگی خود، تأثیر الگوی رفتاری خویش بر محیط زیست به مثابه آیات الهی را تبیین کند و عملکرد خود را بهبود بخشد.

ساحت تعلیم و تربیت علمی و فناورانه

ساحت تعلیم و تربیت اجتماعی و سیاسی

ساحت تعلیم و تربیت اقتصادی و حرفه-ای

دوره اول

۱- با بهره-گیری از مهارت-های پایه یادگیری، پدیده-های طبیعی و روابط ریاضی را مطالعه کند و یافته-های خود را با دیگران به اشتراك بگذارد. ۲- با کسب مهارت-های پایه فناوری، پرسشگری و خلاقیت، فرایند تولید يك محصول را تجربه کند. ۱- با ایفای نقش خود به عنوان عضوی از گروه (خانواده، دوستان، مدرسه)، احساس تعلق خود را نسبت به گروه با رفتار همدلانه، محترمانه و مشارکت جویانه نشان دهد. ۲- با رعایت نظم و قانون در روابط خانوادگی و اجتماعی (محیط زندگی و مدرسه) وظایف خود را در قبال دیگران انجام دهد. ۳- با شناخت خود به عنوان يك شهروند ایرانی، تعلق خاطر خود را نسبت به وطن و نمادهای آن نشان دهد. ۱- با درك مفاهیم پایه اقتصاد(فایده، هزینه، مصرف)، روش-های مصرف بهینه را در زندگی شخصی و خانوادگی به کار گیرد. ۲- با کسب مهارت-های ساده کارآفرینی، قدرت تخیل و خلاقیت خود را برای تولید يك محصول یا خدمت به کار گیرد.

دوره دوم

۱- با استفاده از مهارت-های کار عملی و تفکر، پدیده-های طبیعی (آیات الهی) و الگوها و روابط ریاضی را مطالعه کند و نتایج آن را برای حل مسائل روزمره بکار گیرد. ۲- با استفاده از مهارت-های کار با دیگران، ایده-ها و یافته-های حاصل از فعالیت-های علمی - پژوهشی (فردی و گروهی) را با دیگران به مشارکت بگذارد. ۳- با استفاده از یافته-های علمی و فناورانه و بهره-گیری از مهارت-های پایه فناوری، کالاها و وسایل

مورد استفاده در زندگی روزمره را بررسی و ایده‌هایی برای بهبود کیفیت و استفاده مسئولانه از منابع پیشنهاد کند. ۱- با شناخت حقوق و مسئولیت‌های خود در زندگی خانوادگی و اجتماعی و بکارگیری رفتار سازنده و مسالمت جویانه، از قوانین و مقررات به صورت آزادانه و سازنده پیروی کند. ۲- با شناخت تغییرات محیط طبیعی و اجتماعی در گذر زمان، تأثیر آن را در زندگی خود تبیین کند. ۳- با کسب مهارت‌های شهروندی، نقش‌ها و وظایف خود را در قبال جامعه محلی با مشارکت در فعالیت‌ها و برنامه‌های زیست محیطی، فرهنگی، سیاسی اجتماعی انجام دهد. ۱- با شناسایی مفاهیم عمومی اقتصاد (تولید، توزیع و مصرف) و درک نقش مسئولیت‌پذیری و انضباط مالی در فعالیت‌های اقتصادی، روش‌هایی را برای حل مسائل ساده اقتصادی شناسایی کند و به کار گیرد. ۲- با کسب مهارت‌های اصلی کارآفرینی، قدرت تخیل و خلاقیت خود را برای تولید یک محصول یا خدمت اجرا و نتایج آن را تحلیل کند. ۳- با درک مفاهیم اخلاق اقتصادی (کار و تلاش، رعایت حق الناس، نیکوکاری، امانتداری، پرهیز از اسراف و تبذیر)، رفتار خود در زندگی و ارتباط با دیگران را بر مبنای آن سازمان دهد و عمل کند.